

Nr 148.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag
angående vissa ändringar i lagen den 9 december
1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerska-
pets avlöning; given Stockholms slott den 17 febru-
ari 1939.*

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över
ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riks-
dagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående vissa ändringar
i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

N. Quensel.

Förslag

till

L a g

**angående vissa ändringar i lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27)
om reglering av prästerskapets avlöning.**

Härigenom förordnas, att 16 § lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i samma lag skola införas två nya paragrafer, betecknade 16 a § och 16 b §, av nedan angivna lydelse:

16 §.

Har ordinarie präst eller adjunkt, som i 14 § 3 mom. avses, förordnats att uppehålla annan befattning eller annan i hans tjänst biträda, äger han av den, som uppbär med den senare beställningen förenade inkomster, åtnjuta gottgörelse enligt de av Konungen meddelade föreskrifter angående beräkning av sådan gottgörelse.

16 a §.

Under tjänstledighet vare präst pliktig att för särskilda fall, utöver vad han enligt 14 eller 16 § har att utgöra eller gälda för vikaries avlöande, å honom tillkommande avlöningsförmåner vidkännas avdrag med belopp, som för varje fall, jämlikt av Konungen härför bestämda grunder, föreskrives.

Om prästs skyldighet att avstå avlöningsförmåner i händelse av avstängning från tjänstgöring, varom i 16 b § stadgas, gälle vad Konungen därom förordnar.

16 b §.

En var präst, såväl ordinarie som extra ordinarie, är, i enlighet med vad Konungen förordnar, skyldig underkasta sig undersökning av läkare till utrönande av huruvida han i följd av sjukdom, vanförhet, lyte eller ned-satt arbetsförmåga är oförmögen att på tillfredsställande sätt fullgöra på honom ankommande tjänstgöring, ävensom, där sådan undersökning påkallats, tjänstledighet eller avstängning tills vidare från tjänstgöring.

Har i avvaktan å utgången av läkarundersökning, varom ovan sägs, tjänstledighet meddelats präst, äge denne, där av läkarundersökningen icke ådagaläggas, att han under sådan tid varit oförmögen att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänstäligganden, åtnjuta ersättning för de avlöningsförmåner, om vilka han gått miste under ledigheten.

Kostnad för läkarundersökning samt ersättning för mistade avlöningsförmåner, varom här stadgas, gäldas av kyrkofonden.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 17 februari 1939.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

T. f. chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Quensel, anför:

Den 22 februari 1935 utfärdades kungörelse, nr 52, angående skyldighet för lärare att i vissa fall underkasta sig läkarundersökning samt den 18 juli 1935 kungörelse, nr 459, angående skyldighet för tjänsteman, tillhörande den civila statsförvaltningen, att i vissa fall underkasta sig läkarundersökning m. m. Ifrågavarande kungörelser innehålla i huvudsak likartade bestämmelser. I båda författningarna stadgas sålunda, att, där tjänsteman (lärare eller annan i författningarna avsedd befattningshavare) befinnes icke på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst och sannolikt synes, att anledningen därtill är sjukdom, vanförhet, lyte eller nedsatt arbetsförmåga, tjänstemannen må — där fråga är om lärare eller med sådan jämfäställd, av skolöverstyrelsen efter därom av rektor eller skolstyrelse gjord anmälan, men eljest omedelbart av vederbörande myndighet — åläggas undersökning av behörig läkare: för lärare och jämfäställda, den läkare, skolöverstyrelsen efter samråd med medicinalstyrelsen bestämmer, och för andra tjänstemän, vederbörande verksläkare eller den läkare, myndigheten bestämmer. De betydelsefullare stadgandena i övrigt äro i båda kungörelserna av huvudsakligen följande innehåll. Den myndighet, som förordnat om läkarundersökningen, må, då så finnes erforderligt, i avvaktan på utgången av läkarundersökningen meddela tjänstemannen (i fråga om kommunala läroanstalter medgiva, att denne meddelas) ledighet såsom på grund av sjukdom. Sedan läkarintyg inkommit och, i visst förutsatt fall, medicinalstyrelsens utlåtande avgivits, skall myndigheten utan dröjsmål upptaga ärendet till prövning och har densamma att, om anledning därtill gives, vidtaga eller, där beslutanderätt i sådant avseende ej tillkommer myndigheten, föreslå erforderlig åtgärd för meddelande av ledighet eller avsked. Därest läkarintyg eller, då medicinalstyrelsens utlåtande inhämtats i ärendet, nämnda utlåtande icke utvisar, att tjänstemannen under den tid, han enligt vad nyss sagts åtnjutit ledighet såsom på grund av sjukdom, varit oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst, skall han åtnjuta

ersättning för de avlöningsförmåner, om vilka han gått miste under ledigheten. Sådan ersättning liksom kostnaderna för läkarundersökningen gäldas av statsmedel. Vägrar tjänstemannen underkasta sig läkarundersökning, äger myndigheten (i fråga om kommunal läroanstalt, skolstyrelsen) tills vidare avstånga honom från utövandet av befattningen. Vad angår avstående av avlöningsförmåner under tiden för dylik avstängning, stadgas i den tidigare kungörelsen, att det skall bero på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida läraren under sådan tid skall av sina avlöningsförmåner avstå mer än vad för fall av ledighet på grund av sjukdom är stadgat, men i den senare, att tjänstemannen skall förpliktas att därunder avstå samtliga honom tillkommande avlöningsförmåner, så framt ej Kungl. Maj:t efter där-om gjord framställning finner skäligt annorlunda förordna. För det fall att tjänstemannen redan åtnjuter ledighet på grund av sjukdom, liksom ock då han i fall, som i författningarna avses, meddelas ledighet för viss tid, må tjänstemannen jämväl, vare sig fråga är om lärare eller om annan, avfordras läkarintyg till styrkande, att han återvunnit förmågan att på tillfredsställande sätt sköta tjänsten. Beslut jämlikt här återgivna bestämmelser skola, enligt båda kungörelserna, gå i verkställighet utan hinder av besvärns anförande.

Under hänvisning till bestämmelserna i nämnda två kungörelser hava domkapitlet i Växjö, kyrkomötet och biskopsmötet — domkapitlet i skrivelse den 26 februari 1936, kyrkomötet i skrivelse den 4 november 1936, nr 13, med åberopande av kyrkolagsutskottets betänkande samma år, nr 14, samt biskopsmötet i skrivelse den 16 december 1936 — hos Kungl. Maj:t hemställt om åtgärders vidtagande, i syfte att prästerna måtte kunna åläggas skyldighet att underkasta sig läkarundersökning i likhet med vad för lärare och andra civilstatens tjänstemän i förevarande kungörelser föreskrivits.

Över Växjö domkapitels framställning i ämnet hava efter remiss yttranden avgivits av övriga domkapitel samt av kammarkollegiet och statskontoret.

Jag ber härmed få redogöra för det huvudsakliga innehållet i berörda framställningar och yttranden.

I *Växjö domkapitels* skrivelse framhålles till en början, att det i 1910 års lag om emeritilöner för präster genom lag den 13 december 1929 införda stadgandet, att ordinarie präst, vilken under viss tid på grund av sjukdom, vanförhet eller lyte varit ur stånd att tjänstgöra, skall vara pliktig att avgå från tjänsten mot åtnjutande av emeritilön, när han finnes vara för framtiden till tjänstgöring oförmögen, icke utan vidare vore gällande med avseende å vid tiden för lagen redan utnämnd tjänstinnehavare. Lagstadgandet bleve — enligt domkapitlet — i följd därav icke tillämpligt på flertalet nuvarande ordinarie befattningshavare, och det komme alltså ofta

att inträffa, att en prästman, som under en lång följd av år på grund av sjukdom varit urståndsatt att tjänstgöra, det oaktat alltjämt under åtskilliga år kunde få kvarsitta i sin befattning. Domkapitlet, som ansåge detta menligt inverka på församlingslivet, fann det nödvändigt, att liknande bestämmelser om skyldighet att i vissa fall underkasta sig läkarundersökning föreskrevs för prästerskapet som för den civila statsförvaltningens tjänstemän, och ifrågasatte fördenskull, om ej bestämmelserna i kungörelsen nr 459/1935 kunde utsträckas att gälla även prästerna och att för dessa sålunda jämväl stadgades skyldighet att i förekommande fall, så snart dessa bestämmelser bleve tillämpliga, avgå mot erhållande av emeritilön.

Av de över domkapitlets i Växjö framställning hörda myndigheterna hava samtliga — utom domkapitlet i Visby — tillstyrkt föreskrifter om skyldighet för prästerna att underkasta sig läkarundersökning och därav påkallad ledighet eller avstängning från tjänst, i enlighet med vad i de omnämnda 1935 års kungörelser bestämts. *Domkapitlet i Visby* finner, med hänsyn till vad i kyrkolagen stadgas, redan nu föreligga skyldighet för präst att finna sig i honom meddelad tvångsledighet, då han, t. ex. i följd av sjukhusvistelse eller vid sinnessjukdom eller höggradig ålderdomssvaghet, är absolut förhindrad eller lämpligen ej kan tillåtas tjänstgöra. Då därjämte alltid funnes möjlighet att, om präst eljest icke förmådde på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst, förordna annan att biträda honom, ansåg domkapitlet någon vidgad skyldighet att avstå från tjänsten icke böra åläggas prästerna och fördenskull ej heller motiverat med bestämmelser om skyldighet för prästerna att underkasta sig läkarundersökning.

Av *övriga domkapitel* hava några avstyrkt, att blivande föreskrifter i ämnet komme att innebära skyldighet för samtliga ordinarie präster att — oberoende av utnämningstid — vid konstaterad bestående oförmåga att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst avgå från tjänsten mot åtnjutande av emeritilön. Andra domkapitel åter, liksom *kammarkollegiet* och *statskontoret*, hava uttalat tveksamhet om i vad mån en dylik allmän skyldighet ginge att genomföra, men har därjämte även, såsom av domkapitlet i Härnösand, framhållits önskvärdheten av en sådan tillämpning samt, av kammarkollegiet och statskontoret, föreslagits utredning i sådant syfte. Domkapitlen i Linköping, Skara och Karlstad hava utan någon erinran biträtt, vad domkapitlet i Växjö föreslagit. — *Domkapitlet i Lund* har i förevarande samband framhållit behovet jämväl av föreskrifter, varigenom den, som ville vinna inträde i prästämbetet, ålades att före prästvigningen förete läkarintyg om sitt hälsotillstånd, vilken mening jämväl biträttats av *kammarkollegiet* och *statskontoret*.

I förenämnda, av *kyrkomötet* i dess skrivelse i ämnet åberopade utskottsbetänkande, nr 14/1936, göres — under hänvisning till kyrkolagens stadgande i kap. 24 § 29 rörande präst, som i följd av sjukdom och liknande anledning icke kan på behörigt sätt uppehålla sin tjänstgöring, samt

till emeritilönelagens stadganden om skyldighet för präst att vid dylikt förhållande redan före stadgad avgångsålder avgå från tjänsten mot åtnjutande av emeritilön — följande uttalande i den här behandlade frågan:

För att de möjligheter, som enligt gällande författningar funnes att utan ansökning bevilja sjukledighet åt präst, som vore urståndsatt att behörigen fullgöra sin tjänst, eller förtidspensionera sådan präst, skulle kunna tillämpas, erfordrades det, att domkapitlen ägde tillförlitlig kännedom om prästens hälsotillstånd. Hittills hade det varit förenat med svårigheter för domkapitlen att skaffa sig sådan kännedom. Det syntes utskottet vara av vikt, att det bereddes domkapitlen möjlighet att, då det föreläge anledning att antaga, att präst på grund av sjukdom eller ålder vore urståndsatt att fullgöra sin tjänst, genom intyg av läkare förskaffa sig erforderlig underrättelse om prästens hälsotillstånd och arbetsförmåga. I sådant syfte ansåg utskottet de för lärare och civila tjänstemän utfärdade författningarna kunna tjäna till förebild vid utarbetande av motsvarande föreskrifter rörande prästerskapet, vari, enligt utskottet, jämväl borde inbegripas de extra ordinarie prästerna.

Vid utskottsbetänkandet finnas fogade vissa till utskottet ingivna förslag till författningsbestämmelser i ämnet, innefattande nr 1: lag, huru förfaras skall då prästerlig tjänstinnehavare i vissa fall befinnes oförmögen att sköta sin tjänst, nr 2: lag om ändrad lydelse av 4 § i lagen om emeritilöner för präster och nr 3: lag om ändrad lydelse av 6 § i lagen om kyrkofond. Enligt det förstnämnda lagförslaget, vilket upptager huvudbestämmelserna i ämnet, avse dessa »samtliga under domkapitlen lydande präster, vilka innehava ordinarie församlingstjänst eller därmed likställd fast anställning». Lagförslagets bestämmelser i övriga delar äro i huvudsak överensstämmande med de för de civila tjänstemännen gällande. De två andra lagförslagen avse endast, att till de däri angivna lagarna foga vissa av den föreslagna reformen påkallade tillägg, nämligen dels i emeritilönelagen bestämmelse om »nedsatt arbetsförmåga» såsom ytterligare anledning för sådan i lagen åsyftad otjänstbarhet, som medförde avgångsskyldighet från tjänsten, dels i kyrkofondslagen bestämmelse om kyrkofondens anlitage för gäldande av särskilda med reformen förbundna kostnader.

I den av *biskopsmötet* i förevarande ämne gjorda framställningen understrykes behovet av uttryckliga bestämmelser om skyldighet för prästerna att underkasta sig läkarundersökning för möjliggörande av åtgärder, som i domkapitlets i Växjö och kyrkomötets skrivelser avses.

I anledning av de sålunda gjorda framställningarna har sedermera utredning verkstälts inom ecklesiastikdepartementet av tillkallad sakkunnig, kammarrådet Tom Wohlin, vilken med skrivelse den 3 november 1938 överlämnat en promemoria i ämnet med två därtill hörande lagförslag. Häröver hava utlåtanden avgivits av kammarkollegiet och statskontoret den 10 samt av justitiekanslersämbetet den 11 november 1938. Sedan

Kungl. Maj:t i skrivelse sistnämnda dag tillika begärt kyrkomötets yttrande i ärendet, har kyrkomötet med skrivelse den 28 november 1938, nr 32, avgivit sådant yttrande.

Innan jag ingår på vad av den sakkunnige samt av ämbetsverken och av kyrkomötet i den väckta frågan anförts, ber jag att här först få med ledning av sakkunnigpromemorian i ämnet redogöra för vissa, under förarbetena till härförut åberopade kungörelser nr 52 och 459 år 1935 gjorda uttalanden.

Till grund för nämnda kungörelser ligga av skolöverstyrelsen samt av allmänna civilförvaltningens och kommunikationsverkens lönenämnder verkställda utredningar jämte däröver av justitiekanslersämbetet, medicinalstyrelsen och statskontoret avgivna utlåtanden. Härav liksom av statsrådsuttalandena i Kungl. Maj:ts propositioner i dessa frågor, nr 48/1934 och nr 153/1935, samt av statsutskottets däröver avgivna utlåtanden, nr 38/1934 och nr 76/1935, framgår, att ingen meningsskiljaktighet föreläggat om behovet av sådana föreskrifter, som genom kungörelserna numera meddelats, och att, i stort sett, enighet rått jämväl om innehållet i de särskilda bestämmelserna i författningarna. Innebörden av och huvudsyftet med dessa bestämmelser behandlas närmare av skolöverstyrelsen och lönenämnderna i deras i ämnet avlätna skrivelser.

I *skolöverstyrelsens* skrivelse den 8 april 1932 med utredning och förslag i ämnet beträffande den överstyrelsen underlydande lärarpersonalen anfördes sålunda, bland annat:

Vid ett närmare betraktande framginge det oförtydligt, att det praktiska syftet med de ifrågasatta åtgärderna vore att vid behov kunna få en lärare avstängd från tjänstgöring. Tvånget till läkarundersökning skulle därvid utgöra det förberedande steget till att möjliggöra avstängningen, därest en objektiv och grundlig undersökning gäve stöd för vederbörande skolmyndighets uppfattning, att dylik avstängning vore nödvändig. En utredning i ärendet kunde givetvis icke underlåta att beakta denna omständighet. Det vore också i främsta rummet med hänsyn härtill, som man från olika håll under ärendets förberedande behandling ansett sig böra fästa uppmärksamheten på frågans ömtåliga beskaffenhet och mana till varsamhet vid en dylik lagstiftning, så att garantier mot missbruk i tillämpningen gent emot lärarna icke komme att saknas. Dessa synpunkter hade blivit starkt framhållna i skrivelser från lärarorganisationer. Vidare hade riksdagen, som i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 april 1931, nr 98, gjort framställning om utredning i frågan, i denna sin skrivelse beaktat, att såsom »minskad arbetsförmåga» i förevarande hänseende icke finge betraktas den normalt minskade arbetsförmåga, som hörde en högre ålder till. Överstyrelsen anslöte sig till de allmänna synpunkter, som sålunda framförts. Bestämmelserna borde så formuleras, att det fullt tydligt komme att framgå, att ett tvångsingripande icke vore avsett att förekomma annat än i sådana undantagsfall, då lärarens kroppsliga och psykiska tillstånd vore sådant, att hänsynen till lärjungarnas rätt och bästa uppenbarligen krävde en snar ändring.

Allmänna civilförvaltningens och kommunikationsverkens lönenämnder framhöllo i förevarande hänseende följande i sin den 27 oktober 1934 med avseende å befattningshavarna vid den civila statsförvaltningen i ämnet avlätna skrivelse:

I fråga om lärarna hade det praktiska syftet med de föreslagna bestämmelserna angivits vara att vid behov kunna få en lärare avstängd från tjänstgöring. Vad däremot anginge nu ifrågakvarande befattningshavare, syntes det med hänsyn till ordalydelsen av Kungl. Maj:ts beslut, varigenom åt nämnderna uppdragits att verkställa utredning och inkomma med förslag i ämnet, vara avsett, att skyldighet att underkasta sig läkarundersökning skulle föreligga även i sådana fall, då dylik undersökning befunnas vara erforderlig för bedömande av frågan, huruvida de förutsättningar föreläge, som stadgats för förtidspensionering av befattningshavare. I enlighet med denna uppfattning hade även nämnderna ansett sig böra avfatta de i utkastet intagna bestämmelserna. Härvid hade dock nämnderna ansett det vara angeläget, att bestämmelserna finge ett sådant innehåll, att största möjliga garantier vunnes mot missbruk av den befogenhet i förevarande avseende, som vore avsedd att tilläggas verksledningarna.

Beträffande förutsättningarna med hänsyn till innehållet i § 36 regeringsformen för de avsedda bestämmelsernas meddelande och dessas förbindande verkan anfördes av *justitiekanslersämbetet* i yttrande den 22 juni 1933 över skolöverstyrelsens förslag följande, vilket av ämbetet jämväl återopades i dess utlåtande den 7 januari 1935 över lönenämndernas förslag:

Grundlagsstadgandet avsåge att skydda vederbörande mot att genom administrativt godtycke berövas sitt ämbete. Men stadgandet torde åtminstone icke numera så tolkas, att detsamma skulle garantera vederbörande att bibehållas vid ämbetet utan hänsyn till exempelvis hälsotillstånd. Intet syntes vara att erinra mot att, om så ansåges erforderligt, genom allmän författning föreskriva skyldighet för ämbetsman att avhålla sig från tjänsten vid sjukdom, som medförde oförmåga till tjänstens behöriga utövande. Och det torde då ock vara rimligt, att en sådan föreskrift kunde kompletteras med bestämmelse, som, under erforderliga garantier för ämbetsmannen, beredde vederbörande myndighet möjlighet att konstatera dylik oförmåga. Bestämmelse härutinnan borde kunna göras omedelbart tillämplig även på redan anställda utan samband med antagande av ändrade löne- eller andra anställningsvillkor.

Vad särskilt angår skolöverstyrelsens förslag, framhölls vidare av justitiekanslersämbetet, bland annat, att ämbetet ginge ut ifrån, att i förslaget icke avsetts att införa en rätt att under andra förutsättningar än sinnessjuklagen angäva ordna undersökning genom vederbörandes intagande å sinnessjukhus, samt att det visserligen kunde ifrågasättas, huruvida särskild bestämmelse erfordrades för det fall att vederbörande vägrade underkasta sig läkarundersökning, då ju nämligen myndigheten alltid ägde befogenhet att preliminärt besluta sjukledighet med därav följande ekonomiska konsekvenser för läraren, men att, som möjlighet av vägran ej vore helt utesluten och det ur flera synpunkter vore olämpligt, att frågans avgörande hölles öppen under oviss tid, ämbetet likväl ansåge sig icke böra avstyrka föreslagen bestämmelse om skärpt avstängningsåtgärd.

I anslutning till här återgivna, av justitiekanslersämbetet gjorda uttalande, i vad avser de civila ämbetsmännen, tillåter jag mig erinra om ett svarande, av justitiekanslersämbetet den 25 november 1935 gjort uttalande med avseende å prästerna. I infortrat utlåtande i ett hos Kungl. Maj:t anhängiggjort besvärsmål, där fråga var om domkapitlets befogenhet att utan därom gjord ansökan meddela tjänstledighet åt präst, som av domkapitlet befunnits oförmögen att behörigen uppehålla sin tjänst, anförde *justitiekanslersämbetet* sålunda:

Uppenbarligen är angeläget, att präst i likhet med andra ämbetsmän, när kropps- eller själskrafterna icke längre förslå för behörigt uppehållande av ämbetet, icke längre kvarstår i utövning av detsamma. Kyrkolagen har förutsett dylika situationer, och bestämmelserna för kyrkoherde och kapellan i 24 kap. 29 § synas vara av den kategoriska art, att hinder ej bör möta för domkapitel att även utan vederbörandes ansökan förordna om ämbetsbiträde, respektive tjänstledighet.

Det av justitiekanslersämbetet i sitt återgivna uttalande, liksom ock av kyrkolagsutskottet i dess betänkande nr 14/1936, åberopade stadgandet i kap. 24 § 29 kyrkolagen är av följande lydelse:

Kommer någon kyrkoherde eller kapellan så av sig, att han gudstjänsten icke uppehålla gitter, då skall han av biskopen och konsistoriet begära en präst till sig, som densamma förestår, och vedergälla honom med kost och lön, som de antingen själva sinsemellan överenskomma, eller biskopen med kapitlet mäter och tycker rätt vara: men del i gället, må pastor ingalunda inrymma honom. De som igenom någon farlig och besmittelig sjukdom, bliva allt för eländiga, skola försörjas i nästa hospital, dock rikeligare, och med bättre bekvämlighet, än gemenligen de andre. Prövas deras elände så stort vara, att intet hopp är om bättring, då må biskopen med kapitlet, en annan kyrkoherde eller kapellan förordna, eller ock, såframt gället är regalt, Oss sådant tillkännagiva, och sedan lämnas den eländige Kristi tjänaren något av uppbörden, som skäligt skattas kan, då ock han som tillkommer, vad som stadgas och utlovas, troligen hålla skall, och icke rygga, vid straff till görande.

Den utredning, som i nu föreliggande frågor verkstälts av den inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunnige, har i första hand syftat till åvägabringande av en allmän reglering jämväl för prästernas del av den skyldighet att i förekommande fall underkasta sig läkarundersökning, som i avseende å andra befattningshavare i allmän tjänst redan är i vidsträckt omfattning genomförd. De erforderliga huvudbestämmelserna för en dylik reglering hava av den sakkunnige upptagits i ett förslag till ändrad lydelse av 16 § i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskaps avlöning. Ifrågavarande lagförslag torde få såsom bilaga fogas vid dagens statsrådsprotokoll i detta ärende (bilaga I).

Den sakkunnige har vidare i detta sammanhang upptagit det, såsom det visat sig, mera komplicerade spörsmålet om en skärpning av de i den präst-

terliga emeritilönelagstiftningen för närvarande gällande bestämmelserna om skyldighet för ordinarie präst att i fall av dokumenterad, för framtiden bestående ohälsa — oavsett uppnådd levnadsålder — avgå från tjänsten mot åtnjutande av pension. För en sådan skärpning, med giltighet även för hittills utnämnda prästerliga tjänstinnehavare, har den sakkunnige funnit ett stöd i de bestämmelser i kyrkolagens kapitel 24 § 29, som jag nyss återgivit. Till den sakkunniges förslag i denna del återkommer jag härefteråt.

Den sakkunnige, som funnit alla praktiska skäl tala för, att de erforderliga föreskrifterna beträffande föreslagen förpliktelse för prästerna att underkasta sig läkarundersökning, så långt ske kunde, anslötes till förut berörda för civilstatens tjänstemän redan åvägabragta reglering, har beträffande den mera formella frågan om den författningstekniska anordningen av de åsyftade föreskrifterna anfört bland annat följande:

I det vid kyrkolagsutskottets betänkande nr 14/1936 fogade lagförslaget nr 1 hava, efter erforderliga jämkningar med hänsyn till de speciella förutsättningarna inom den kyrkliga förvaltningsorganisationen, sammanförts i stort sett alla sådana såväl mera konstitutiva stadganden som rena procedurföreskrifter, som finnas upptagna i den tjänstemännen inom den civila statsförvaltningen berörande kungörelsen i ämnet den 18 juli 1935. Att märka är emellertid, att omförmälda kungörelse är utfärdad i administrativ ordning samt att av bestämmelserna i densamma allenast vissa, nämligen de, som avse reglerna för avlöningsbegränsningen under den tvångsvisa tjänstledigheten eller tjänstgöringsavstängningen samt medelsänvisningen för de med läkarundersökningen och avlöningsersättningen i vissa fall förbundna kostnaderna, hava den natur, att riksdagens yttrande över de därvid tillämpade grunderna inhämtats. Med den inskränkning, som följer av här sist anmärkta förhållande, faller det sålunda inom Kungl. Maj:ts befogenhet att, när helst anledning därtill yppas, utan riksdagens medverkan företaga ändring i samma kungörelse. Det lär redan med hänsyn till detta förhållande knappast kunna anses lämpligt att, då det nu gäller en motsvarande reglering för prästernas del, intaga alla här ifrågakommande stadganden och föreskrifter i en lag, vars ändring även i detaljer skulle påfordra riksdagens medgivande och måhända även anses böra förutsätta det med än längre mellantider sammanträdande kyrkomötets hörande. En ändamålsenligare lösning torde vinnas genom att i lag, förslagsvis prästlönereglerslagen, införa allenast de för frågans reglering erforderliga huvudbestämmelserna, varefter detaljregleringen kunde, jämlikt bemyndigande i lagen, meddelas av Kungl. Maj:t och infogas i en härför passande tillämpningsförfattning, lämpligen det prästerliga avlöningsreglementet.

Med införandet av sålunda ifrågasatta huvudbestämmelser i prästlönereglerslagen få stadgandena i ämnet sin tillämpbarhet omedelbart bestämd till de präster, såväl ordinarie som extra ordinarie, som i samma lag avses. En dylik gränsdragning synes väl också — redan med hänsyn till det förhållandet, att kostnaderna för läkarundersökningen och avlöningsersättningen i förekommande fall förutsättas skola bestridas ur kyrkofonden — vara den riktiga.

Erinras bör måhända, att med den sålunda ifrågasatta lagregleringen

några, helt fåtaliga, kategorier av prästerliga tjänstinnehavare komme att formellt ställas utanför densamma, i första rummet sålunda biskoparna samt innehavarna av vissa prästerliga befattningar vid krigsmakten och innehavarna av förordnanden såsom stifts- eller kontraktsadjunkter. Nu anmärkta förhållande lär dock icke innebära någon olägenhet av större betydelse. Vad biskoparna angår, så torde ifrågavarande angelägenhet, redan i och för sig, för dem hava en ytterst ringa praktisk räckvidd, vartill kommer, att de allmänna regler, såväl i avseende å avlöningsförmåner under sjukledighet som beträffande vikariat, vilka eljest gemenligen gälla för tjänstemän inom den allmänna förvaltningen, icke äro för innehavare av biskopsämbeten tillämpliga. För de prästmän, som innehava anställning vid krigsmakten, bör givetvis i förevarande avseende gälla, vad för övrig civilmilitär personal är eller varder särskilt stadgat. Vad åter angår stifts- och kontraktsadjunkterna, är i detta sammanhang tillräckligt att erinra därom, att regleringen av avlöningsförhållandena för dessa är lagd i Kungl. Maj:ts hand, vadan de erforderliga bestämmelserna beträffande läkarundersökning och tjänstledighet, i fall varom nu är fråga, kunna för denna kategori av extra ordinarie präster meddelas helt i administrativ ordning.

Infogas i övrigt, såsom nu ifrågasatts, de hithörande huvudbestämmelserna uti prästlöneregleringslagen, bliver, med hänsyn till den numera gällande avfattningen av stadgandena i 6 § 1 st. kyrkofondslagen, överflödigt att till denna senare lag foga något särskilt tillägg, på sätt avses med det vid kyrkolagsutskottets förberörda betänkande fogade lagförslaget nr 3.

Beträffande den av Lunds domkapitel i dess härförut återgivna utlåtande till behandling särskilt upptagna frågan om skyldighet för den, som ännu söka inträde i prästämbetet, att före prästvigningen förete läkarintyg om sitt hälsotillstånd anför den sakkunnige:

Denna fråga får givetvis en särskild aktualitet i sammanhang med det nu föreliggande förslaget om de till församlingstjänst redan antagna prästmännens skyldighet att i vissa fall underkasta sig läkarundersökning. Viss skyldighet att förete läkarintyg för vinnande av inträde i statens tjänst har, i samband med de härförut behandlade bestämmelserna om skyldighet för civilstatens tjänstemän att underkasta sig läkarundersökning, föreskrivits genom kungörelse den 18 juli 1935, nr 460. På sätt domkapitlet i Lund framhållit, kan det icke anses opåkallat, att även på blivande prästmän ställes kravet att — under i tillämpliga delar motsvarande förutsättningar, som i sistnämnda kungörelse föreskrivits — förete läkarintyg. Bestämmelser härom lära emellertid böra meddelas i administrativ ordning. Stöd härför synes förefinnas i stadgandena i kap. 19 § 2 i kyrkolagen ävensom, för särskilt fall, i 1 § 2 mom. i prästvalsagen.

Den sakkunnige har slutligen understrukt behovet av en jämkning i detta sammanhang av gällande lagstadganden beträffande regleringen av prästs löneförmåner dels i visst fall såsom vikarie, dels under tjänstledighet och anför härom följande:

Vad angår infogandet i prästlöneregleringslagen av föreslagna bestämmelser om prästs skyldighet att underkasta sig läkarundersökning m. m. föreligger viss svårighet att för inplaceringen av dessa bestämmelser utvälja den från systematisk synpunkt mest lämpade paragrafen i lagen. Be-

stämmelsernas upptagande i 16 § torde dock härvid erbjuda en antaglig lösning. För valet av denna paragraf talar härjämte den — visserligen sidoliggande — omständigheten, att nuvarande stadgande i denna paragraf ändock lämpligen bör i visst hänseende jämkas. Stadgandet är nu begränsat att reglera de särskilda avlöningsförmåner, som skola tillkomma ordinarie präst, vilken förordnats att — jämte egen tjänst — uppehålla annan befattning eller annan i hans tjänst biträda. Samma bestämmelser böra dock gälla även för fall, då ordinarie präst — med ledighet från egen tjänst — mottager dylikt förordnande, liksom ock i fråga om de i dessa hänseenden med de ordinarie befattningshavarna jämställda kyrkoadjunkterna. Med ändring av stadgandet i nu angivna avseenden bör detta, om föreslagna bestämmelser rörande läkarundersökning m. m. nu jämväl skola upptagas i denna paragraf, överföras till ett särskilt, andra moment av paragrafen.

I de stadganden rörande prästs skyldighet att underkasta sig läkarundersökning m. m., som sålunda komme att införas i paragrafen under ett första moment, bör präst, som i samband med sådan undersökning meddelas tjänstledighet, tillförbindas att av de honom under tjänstgöring tillkommande avlöningsförmånerna avstå, ej blott vad för vikaries avlönande skall, jämlikt 14 § prästlönereglingslagen, av honom utgöras, utan därjämte, under särskilda omständigheter, vad enligt av Kungl. Maj:t bestämda grunder för varje fall föreskrives. Det föreligger emellertid starka skäl för att i detta samband företaga en likartad reglering för varje fall, då präst åtnjuter tjänstledighet. Den nu gällande regleringen innebär, att det förhöjda avlöningsavdrag, som präst ansetts böra vidkännas i händelse av mera långvarig tjänstledighet eller vid tjänstledighet av annan orsak än styrkt sjukdom, alltid måst bestämmas såsom en vikarien tillkommande vikariatsersättning. Olägenheterna av en reglering sådan som denna, varigenom sålunda storleken av en mer eller mindre tillfällig vikaries avlöningsförmåner kommit att helt bliva beroende av de särskilda omständigheter, som förelegat beträffande vederbörande tjänstinnehavares ledighet, hava vid upprepade tillfällen starkt trätt i dagen. Vid fastställandet av det sammanlagda tjänstledighetsavdragets storlek efter en omläggning av hithörande stadganden i nu föreslagna riktning böra givetvis allt fortfarande helt följas de grunder, som hittills tillämpats med avseende å vikariatsersättnings bestämmande.

Beträffande den sakkunniges förslag, i vad detta berör prästlönereglingslagen, hava *kammarkollegiet* och *statskontoret* allenast erinrat, *dels* att ämbetsverken ansåge det önskvärt, att bestämmelserna om skyldighet att i vissa fall underkasta sig läkarundersökning m. m. komme att restlöst gälla samtliga de kategorier prästmän, för vilka motsvarande bestämmelse icke redan nu funnes meddelad, *dels* att de i den sakkunniges lagförslag i första stycket av 16 § 1 mom. förekommande orden: »av sjukdom eller annan likartad anledning» syntes böra ersättas med ett uttryck, som tydligare angäve de fall, som därmed åsyftades.

I *justitiekanslersämbetets* i ärendet avgivna utlåtande har nu ifrågasvarande lagförslag icke särskilt berörts. *Kyrkomötet* har för sin del funnit någon anledning till erinran mot lagförslaget icke föreligga.

Behovet av en närmare reglering jämväl för prästernas del av skyldigheten att underkasta sig läkarundersökning för konstaterande av en föreliggande — temporär eller för framtiden bestående — otjänstbarhet måste anses vara av den i ärendet förebragta utredningen till fullo ådagalagt. Mot det av den sakkunnige framlagda förslaget till reglering av denna fråga har jag icke funnit anledning till någon anmärkning av saklig vikt.

Även det i ärendet väckta förslaget om en skärpning av de för närvarande gällande bestämmelserna om förtidspensionering av prästmän, vilkas framtida otjänstbarhet blivit i betryggande ordning dokumenterad, finner jag beröra ett betydelsefullt spörsmål, som påkallar statsmakternas beaktande. Det av den sakkunnige utarbetade förslaget till reglering av denna senare fråga har dock icke i alla avseenden biträttts av de myndigheter, som däröver yttrat sig. Kammarkollegiet och statskontoret hava väl funnit sig kunna godtaga den allmänna rättsliga grundval, varpå förslaget fotats, men hava mot utformningen av detsamma på särskilda punkter framfört anmärkningar, vilka synas i viss utsträckning befogade. Justitiiekanslersämbetet åter har hävdad den meningen, att den av den sakkunnige härutinnan föreslagna lagstiftningen, såsom kränkande vissa prästers på grund av redan för dem utfärdade fullmakter förvärvade rätt, icke vore av beskaffenhet att kunna genomföras. Den sakkunniges förslag även i denna del har härefter, såsom jag i det föregående omnämnt, varit hänskjutet till det senast hållna kyrkomötet för dess yttrande. Kyrkomötet har därvid i det väsentliga ställt sig på den av kammarkollegiet och statskontoret i principfrågan intagna ståndpunkten och i anslutning därtill förklarat sig icke hava något att erinra mot de allmänna grundsatser, som fått uttryck i det av den sakkunnige framlagda förslaget till ändringar i den prästerliga pensionslagstiftningen. Vid sitt tillkännagivande härav har kyrkomötet likvisst förklarat sig utgå ifrån att mötet, efter det att den överarbetning av förslaget ägt rum, som påkallades av de däremot framställda detaljanmärkningarna, bereddes tillfälle att ägna förslaget ett förnyat bedömande.

Då jag med hänsyn till de sålunda föreliggande omständigheterna icke finner mig nu beredd att taga slutlig ställning till sakkunnigförslaget i vad det berör ändringarna i den prästerliga pensioneringsregleringen, vill jag emellertid framhålla, att ett framskjutande tills vidare av lösningen av denna fråga icke synes böra uppehålla den i första hand angelägna regleringen av prästernas skyldighet att underkasta sig läkarundersökning och av proceduren härför. Jag förordar alltså, att förslag i denna senare fråga nu avlåtes till riksdagen.

Det av den sakkunnige i detta sammanhang tillika framlagda förslaget om en jämkning av gällande lagstadganden beträffande regleringen av prästs löneförmåner dels i visst fall såsom vikarie, dels under tjänstledighet, anser jag mig ävenledes böra tillstyrka. Till närmare belysning av detta

förslag, såvitt det berör avlöningsregleringen för präst under tjänstledighet, ber jag att här få föga några ytterligare erinringar.

Jämlikt de i 1910 års prästlöneregleringslag härutinnan alltjämt gällande bestämmelserna äro avlöningsförmånerna för extra ordinarie präst (pastorsadjunkt), då denne på grund av förordnande uppehåller ordinarie prästerlig tjänst, i huvudsak så bestämda, att adjunkten under förordnandet äger uppbära, förutom visst adjunktsarvode ur kyrkofonden samt bostad och vivre in natura eller gottgörelse därför, tillika särskilt *vikariearvode*. Är vikariatsförordnandet meddelat i anledning av den ordinarie prästen beviljad tjänstledighet, åligger det denne senare såväl att tillhandahålla adjunkten de angivna naturaförmånerna eller lämna gottgörelse därför i penningar som ock att till honom gälda i vederbörlig ordning bestämt vikariearvode. Jämlikt bestämmelse i 13 § i prästlöneregleringslagen skall vikariearvode, som här sägs, utgå med belopp, som beräknas i enlighet med de av Kungl. Maj:t därom meddelade föreskrifter. I och med den härigenom åt Kungl. Maj:t inrymda befogenheten att meddela reglerande bestämmelser beträffande dessa vikariearvodens storlek har viss möjlighet beretts att, inom ramen för den ännu gällande, i avlöningstekniskt hänseende på många punkter föråldrade prästerliga lönelagstiftningen, jämväl tillgodose kravet därpå, att det tjänstledighetsavdrag, som den tjänstledige ordinarie prästen på grund av sin skyldighet att i viss utsträckning bestrida vikariens avlöande skall hava att vidkännas, må kunna, allt efter de omständigheter, som föranlett ledigheten, ledighetens varaktighet och andra härvid inverkanande förhållanden, skäligen anpassas.

Enligt gällande, av Kungl. Maj:t den 15 februari 1935 utfärdat reglemente för prästerskapets avlöning utgår för normala fall vikariearvode, varom nu är fråga, med ett belopp, svarande mot 5 procent av de huvudsakliga kontanta avlöningsförmånerna vid tjänsten. Jämlikt särskilt stadgande — i 2 kap. 6 § 4 mom. i nämnda reglemente — skall, där ordinarie präst åtnjuter tjänstledighet under en sammanlagd tid, motsvarande nio av tolv på varandra följande månader och ytterligare tjänstledighet för honom ifrågakommer, domkapitlet därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, å vars prövning det ankommer, huruvida tjänstinnehavaren därvid skall i vikariearvode avstå större belopp än eljest skolat utgå. För vikariearvodets utmätande i sådana fall följes numera av Kungl. Maj:t i regel den grundsatsen, att prästen under den förlängda tjänstledigheten förpliktas att i vikariearvode avstå så stort belopp, att detta belopp tillsammans med värdet av naturaförmånerna till adjunkten kommer att svara mot det tjänstledighetsavdrag, som prästen, därest han varit underkastad de för civilstatens befattningshavare gällande avlöningsbestämmelserna, skulle under motsvarande förhållanden haft att vidkännas. Är den tjänstledige prästen — ett fall som nog så ofta förekommer — i den levnadsålder, att han är berättigad, ehuru ej förpliktad, att avgå från tjänsten mot erhållande av emeriti-

lön, eller äro sådana omständigheter för handen, att möjlighet för prästen föreligger att erhålla förtidspension, plägar Kungl. Maj:t i angivna fall — i anslutning till 1937 års statsrevisorer, av riksdagen godkända uttalanden i ämnet — föreskriva en ytterligare, avsevärd förhöjning av vikariearvodet.

Med tillämpningen av de grunder för de prästerliga vikariearvodenas bestämmande, för vilka jag här i korthet redogjort, är sålunda, på sätt av den sakkunnige jämväl framhållits, förbunden den iögonenfallande olägenheten, att för särskilda fall efter skäliga grunder avpassade tjänstledighetsavdrag icke kunna, med den gällande lagregleringen, för ordinarie präster föreskrivas i annan form än genom förhöjda vikariearvoden, en ordning som givetvis är föga rationell och esomoftast medför en helt opåkallad avlöningsförhöjning för den mer eller mindre tillfällige vikarien å tjänsten.

Ehuru strängare krav å bestämmelsernas systematiska samband svårigen längre låta sig upprätthållas, då det gäller infogandet av nya stadganden i den redan vid en mångfald tidigare tillfällen i skilda stycken ändrade prästlöneregleringslagen, har jag dock funnit ett från formell synpunkt mera tillfredsställande resultat kunna ernås, därest de nu erforderliga nya bestämmelserna om de prästerliga tjänstledighetsavdragen samt om skyldigheten för präst att underkasta sig läkarundersökning icke, på sätt av den sakkunnige föreslagits, sammanföras under 16 § i lagen utan upptagas i två särskilda paragrafer närmast efter angivna lagrum. De nya paragraferna torde i sådant fall böra betecknas 16 a § och 16 b §. Några smärre redaktionella jämkningar i avfattningen av de hithörande bestämmelserna har jag härjämte funnit påkallade.

I enlighet härmed inom ecklesiastikdepartementet uppgjort förslag till *lag angående vissa ändringar i lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning* torde få såsom bilaga¹ fogas till dagens protokoll i förevarande ämne.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att det sålunda omarbetade lagförslaget måtte i proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

G. v. Krusenstjerna.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade författningsförslaget, har här uteslutits.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 16 § lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27)
om reglering av prästerskapets avlöning.

Härigenom förordnas, att 16 § lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

16 §.

1. En var präst, såväl ordinarie som extra ordinarie, är, i enlighet med vad Konungen förordnar, skyldig underkasta sig undersökning av läkare till utrönande av huruvida han i följd av sjukdom eller annan likartad anledning är oförmögen att på tillfredsställande sätt fullgöra på honom ankommande tjänstgöring, ävensom, där sådan undersökning påkallats, tjänstledighet eller avstängning tills vidare från tjänstgöring.

Under tjänstledighet eller avstängning, som här avses, så ock under annan tjänstledighet vare präst pliktig att för särskilda fall, utöver vad han enligt 14 § har att utgöra eller gälda för vikaries avlöande, å honom tillkommande avlöningsförmåner vidkännas avdrag med belopp, som för varje fall, jämlikt av Konungen härför bestämda grunder, föreskrives.

Har i avvaktan å utgången av läkarundersökning, varom ovan sägs, tjänstledighet meddelats präst, äge denne, där av läkarundersökningen icke ådagalägges, att han under sådan tid varit oförmögen att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden, åtnjuta ersättning för de avlöningsförmåner, om vilka han gått miste under ledigheten.

Kostnad för läkarundersökning samt ersättning för mistade avlöningsförmåner, varom här stadgas, gäldas av kyrkofonden.

2. Har ordinarie präst eller adjunkt, som i 14 § 3 mom. avses, förordnats att uppehålla annan befattning eller annan i hans tjänst biträda, äger han av den, som uppbär med den senare beställningen förenade inkomster, åtnjuta gottgörelse enligt de av Konungen meddelade föreskrifter angående beräkning av sådan gottgörelse.